

Első helyen Krisztus szolgálatában – 100 éve született Szabó Imre  
református lelkész

(1. dia)

Tisztelt Polgármester Úr, Nagytiszteletű Úr, Szeretett Szabó-Család,  
kedves emlékező, hálaadó és ünneplő Gyülekezet, kedves Vendégek!

Mindenekelőtt köszönöm a megtisztelő felkérést, hogy Szabó Imre református lelképásztor, sokunknak Imre bácsi 100. születésnapján az életútjának egy-egy állomását feleleveníthetem.

Több generáció vagyunk itt együtt, akiket az ő személye összeköt és olyanok is vannak, akik nem ismerték őt személyesen. Isten segítségével szeretném bemutatni egy „falusi lelkész” portróját, kicsit történeti kontextusba helyezve annak a lelkésznemzedéknek a sorsát, amelyhez tartozott, ennek a sok küzdelemmel és húségesen helytálló életútnak egy-egy állomását Ittabétől Sárbogárdig. Főbb forrásaim az olvasmányaim mellett a „Sírjanak a papok” című és Szabó Éva: Süt a nap című önéletrajzi kötete, levéltári kutatások, végül a sárbogárdi református egyházközség jegyzőkönyvei 1951-1985 között és a családi fotóalbumok.

(2. dia) A Gyermekkor és ifjúság, amely mindnyájunk életében meghatározó

Szabó Imre a délvidéki Alsó Ittebén született 1919. október 30-án szegény paraszti családban. Az apai nagyszülőknek volt némi kis földjük, azon gazdálkodtak, de az anyai nagyszülők napszámos emberek voltak, akik kétszer is megjárták az ígéret földjét, Amerikát. Nem mindenki járt szerencsével, ők sem, ezért 3 év elteltével visszatértek a faluba. (Ezeket a sorsokat jól ismerhetik a bogárdiak Forgács Endre A Templom soron c. kötetéből, amit 2013-ban újból kiadott a Bogárd és Vidéke nyomda). Édesapja kormányos volt egy személyszállító gőzhajón, ahova gyakran magával vitte a már nagyobbacska fiúcskát, aki nagyon élvezte ezeket az utazásokat. Egész életében a természet szépségét itt a Bega folyón szerzett tájkép jelentette számára. Az édesapa fiatalon, 35 évesen meghalt, utolsó szavai a 7 éves gyermekhez: „*Kisfiam, ember legyen belőled!*” Ezek a szavak és apja temetésén

szolgáló Hodosy tiszteletes palástos alakja tudat alatt meghatározta a papi szolgálat választásában.

Az özvegy édesanya cselédnek áll és rövidesen Nagybecskerekre költözik, ezért anyai nagyszülei veszik magukhoz a kis Imrust: Így írt erről: *„Azt a pár esztendőt, amit náluk töltöttem, gyermekkorom legboldogabb időszakának tartom. Egyszerűen azért, mert Molnár öreganyám nagyon szeretett engem, és én is őt. Anélkül, hogy a legkisebb mértékben meg akarnám sérteni anyám emlékét, azt kell mondanom őszintén, hogy igazi anyám nekem Molnár öreganyám volt. [...] a kemence mellett ültünk és a halottas énekeskönyv énekeit dudorásztuk. Öreganyám valamennyit ismerte, és mindegyikre megtanított. Belső meghatottsággal énekeltük a Csalárd szívvel fénylő világ, a Vigyázz halálodra, Óh ember, és a többi éneket. [...] Talán mondanom sem kell, hogy nemcsak énekekre tanított, hanem rengeteget is mesélt nekem. Sokszor elmesélte amerikai kivándorlásukat, a világháború eseményeit, és sok-sok családi, falusi történetet. S hogy nem lehetett akármilyen elbeszélő, azt onnan tudom, hogy szavai nyomán mindent láttam, s ezek a képek máig megmaradtak bennem.”*

A nagymama hirtelen halála után édesanyja férjhez megy, Nagybecskerekre kerül. Nagy törés az életében, mert egyrészt kikerül a biztonságos szeretetteljes családi fészekből. Másrészt elveszti a megszokott szintiszta magyar nyelvű közösséget, a tradíciókban élő falusi gyülekezetet, ahol már „tiszséget is viselt”, ő rakta ki az énekeket a táblára. *„Itabén még az egész falu járt az istentiszteletre, a népviseletbe öltözött férfiakkal és asszonyokkal zsúfolt templom gyönyörű látványt nyújtott. Becskereken kevesen jártak templomba, s azok is úgy szétszóródtak a magas támlájú padokban, hogy alig lehetett észre venni őket.”* Itt találkozott először a belmisszióval, igaz, hogy még alanyként.

### (3. dia)

Ittebé mindig megmaradt a „hazának”, különleges helyet foglalt el a szívében, amikor tehette később hazalátogatott, a családját is vitte. A háború után 1957-ben járt először otthon látogatóban, ekkor meghívták missziói lelkésznek is, de

különböző adminisztrációs okok miatt nem tudott áttelepülni, pedig már az útlevelet is megkapta az egész család 1958-ban.

Az iskolaváltás sem volt könnyű. Trianon után vagyunk, a Délvidék elcsatolása az ott élő magyarság számára nemcsak az anyaország elvesztését jelentette, hanem a kötelező szerb államnyelv bevezetését is. A mai Szerbiában, Észak-Horvátországban és Északkelet-Szlovéniában élő magyarok 1920-ban az akkori Jugoszlávia állampolgárai lettek. A kormány a magyarok számára anyanyelvükön hat elemi engedélyezett, a magyar középiskolákat megszüntették. A középiskolák, egyetemek a másik anyaországi oldalon maradtak. Az értelmiség nagy része a Magyarországra történő átköltözés mellett döntött. Amikor megalakult a Magyar Közművelődési Szövetség azt az elődleges célt tűzte ki, hogy felkutatja a a tehetséges falusi gyerekeket és ösztöndíjjal segíti őket, ezzel talán sikerül megmenteni a magyar tagozatot. A magyar tagozatot nem sikerült megmenteni, de színjeles bizonyítványával Szabó Imre bekerült a gimnáziumba.

Az első nagy megpróbáltatás ezután következett, mert mostohaapja kivette a gimnáziumból, hogy inkább pénzt keressen. Inasnak adta, először egy szerb könyv- és papírkereskedésbe, de ez inkább nyomtatványbolt volt, itt főleg cipekedéssel a postás és a hordár szerepét töltötte be. Később a Reis-féle könyvkereskedésbe került, ahol a jószándékú zsidó tulajdonos ügynöknek szánta, kereskedelmi tanfolyamra küldte. Mivel ebben nem volt tehetsége, ezért kirakatrendezői tanfolyamra íratta be, ez már sikeresebbnek bizonyult. Itt talált rá a könyvek, az olvasás szeretete, mert Reis úrnál működött a kölcsönkönyvtár, amit az alkalmazottak korlátlanul és ingyen használhattak.

Mivel az üzletekben sokan megfordulnak, így az ismeretségek, barátságok is egyre tágulnak. Itt kapcsolódik be az LHL-be (Leventék Halálfejes Légiója), ahol a magyar sorskérdésekről, az aktuális politikai helyzetről, az anyaországi és kisebbségi problémákról beszélgettek. Itt olvasták együtt Kovács Imre: Néma forradalom, vagy Féja Géza Viharsarok c. kötetét. Legnagyobb tettük azonban Kiss Ernő aradi vértanú sírjának megkoszorúzása volt, ami abban az időben büntetendő cselekménynek számított.

Tagja lett a Magyar Közművelődési Szövetségnek - amiről már említést tettem az előzőekben – főként az olvasótermet látogatta. A délvidéki magyar irodalmat reprezentáló folyóiratot a Kalangyát és a Nyugatot szerette lapozgatni. Itt találkozik először Kosztolányival, József Attilával, Illyés Gyulával, Szabó Dezsővel. Őt idézem: *„Nem is sejtettem, hogy olvasmányaimmal ilyen jó irányba haladok, s lépést tartok azzal a haladó mozgalommal, amelyet Magyarországon a népi írók mozgalmának neveztek. [...] azt kell mondanom, hogy a Szövetségben való forgolódás társadalmi felemelkedést jelentett számomra. Többnyire értelmiségiek jártak ide, s én lassan egészen felszívódtam köztük. Talán eleinte furcsállották, hogy kerül ide egy bolti inas, de maradék nélkül befogadtak. A Szövetségre még rendkívüli nagy szerep várt életem alakulásában.”*

Valóban így van, hiszen a Szövetség és Ambrózy tanár úr segítségével magánvizsgákat tehet a gimnáziumban, később bekerül a konviktusba, nem kell fizikai munkát végeznie, mert ösztöndíjat kap. Felkészülhet az érettségire. Osztályuk vegyes osztály volt, nemzetiségi szempontból Bánát tökéletes keresztmetszetét alkotta. A többség szerb volt, de magyarok, svábok, zsidók, románok egyformán ott ültek a padokban. Ekkor kötött életre szóló barátságot egy hívő szerb fiúval Vladimir Vukanoviccsal, Vuleval, ahogyan becézték. Rajta keresztül ismeri meg az orosz emigráns közösséget is, orthodox hitüket és szokásaikat.

Mindeközben megmaradt vallásos gyermeknek, Becskereken konfirmált és lassan bele nőtt az ifjúságba, a Keresztyén Ifjúsági Egyesület tagja lett. Eleven élet folyt itt, bibliaórákat, előadásokat, műsoros délutánokat és közösségi játékokat, szerveztek, vallásos színdarabokat rendeztek. A gimnáziumban Vule barátjával együtt megalapítják a KIE-t.

*„Újdonsült egyletünknek nem volt komolyabb munkaterve, inkább csak alkalmilag jöttünk össze az egyik tanteremben. Liturgiánk sem volt és imádkozni is csak a végén imádkoztunk, amikor elmondtuk a Miatyánkot. Egy-két előadás szerepelt a programban, de még ennél is többet jelentettek azok a nagy és szenvedélyes viták, amelyeket hitbéli kérdésekről folytattunk. Tulajdonképpen ez*

*volt összejövetelünk vonzóereje. Úgy gondolom azonban, hogy mégis többek voltak ezek a hagyományos vitaesteknél. Hiszen együtt voltak itt pravoszláv, katolikus református vallású diákok, akik ugyanakkor különböző nemzetiségeket is képviseltek – szerbeket, magyarokat, németeket, románokat. Szeretettel voltunk együtt, őszintén keresve a keresztyénség titkát és erejét.”* Itt meg lehetett tanulni az ökumenét és a toleranciát – ezt már én teszem hozzá.

Mivel már elhangzott a belmisszió és a KIE fogalma, ezért kitérek egy kicsit erre, hiszen a későbbiekben nagy jelentősége lesz Szabó Imre életében.

Magyarországon a kiegyezést követő időszakban jelentkeztek azok a társadalmi, szociális kérdések, amelyek az urbanizáció, a modernizáció, az iparosodás következményeként egyre inkább felszínre kerültek. Illetve a liberális teológiának az egyházi élet kiüresedését előidéző hatásai. A belmissziói mozgalom az 1880-as évektől – a nyugat-európaihoz képest némi késéssel – kezdett egyre szélesebb körben elterjedni. A magyar ébredésnek három központja volt, a budapesti, a debreceni és a dél-alföldi, ezek egymástól független forrásokból táplálkoztak, gyakran egymással rivalizáló, sokszínű megújulási törekvéseket jelentettek. A belmissziói munka egyesületi keretek között szerveződött meg. Fontos állomásait jelzi, hogy csak a legismertebbeket említsem: a Keresztyén Ifjúsági Egyesület, röviden KIE (1883) és a Lorántffy Zsuzsánna Egyesület (1892) megalakulása. 1903-ban szerveződött a Bethánia Egylet és a Filadelfia Diakonissza Egyesület. Az egyesületek létrehozásában a külföldi minták lényeges szerepet játszottak, és sok esetben az alapítás egyben a nemzetközi szövetséghez való csatlakozást is jelentette. A külföldi kapcsolatrendszer –főként a személyes kapcsolatok – mindvégig lényeges szerepet játszottak a belmissziói munkában, s ez nemcsak szellemi hatást, gyakorlati tapasztalatokat, hanem sok esetben anyagi támogatást is eredményezett. A Dél-Alföldön soknemzetiségű környezetben, pontosan Nagybecskerekén Szalay József kezdte a missziói szolgálatot. Mint volt edinburghi ösztöndíjas igyekezett az ott megismert egyházi életből minél többet megvalósítani

gyülekezetében. Sokoldalú tevékenysége folytán hamar ismerté vált: lapot indított, gyermekmunkát szervezett, házi bibliaköröket indított, nőegyletet szervezett. Gyekezett nem lelkeszi jellegű személyeket is bevonni a szolgálatba, mint biblia-terjesztőket, akik számára bibliaiskola felállítását is kezdeményezte. Szalay munkája egybefolyt az ekkor, a délalföldön kibontakozó baptista és nazarénus ébredési korszakkal. (Imre bácsi ír is a nazarénus rokonairól, a Csáky családról.) A velük való kapcsolatot a párbeszédre, az egymás mellett való munkálkodásra és nem a hatósági erőszakra építette. A délalföldi ébredés különös jellemzője, hogy magában hordozta a bibliás népi kegyesség jegyeit. Pl.: a Szalay által elindított nem egyházi személyek, Bibliaterjesztők, „laikus” prédikátorok olyan szint képviseltek az ébredési mozgalmak történetében, amely máshol nem vált gyakorlattá.

Ezt a gimnáziumi felhőtlen, szép felívelő korszakot a háború szele roppantja meg, mozgósítás majd megszállás, ekkor 1941-et írunk. A végzős osztályok hadiéretnségi tettek és másnap megkezdődött a szétszórattatás. Szabó Imre Titelbe ment (ez magyar megszállás alatt volt) állást keresni, itt beszélte rá egy idősebb munkatársa, hogy ne teológiára jelentkezzen. Bár papként tényleg jobban tudná szolgálni egyházát és népét, de most olyan idők jönnek, hogy inkább jelentkezzen egyetemre, matematika-fizika szakra, mert az semleges tudomány, nem jár világnézeti és politikai elkötelezettséggel. Rábeszélte, hogy adja be jelentkezését Budapestre a Bólyai Kollégiumba, amelyet szegény sorsú paraszti származású fiatalok számára alapítottak. Felvételt nyert és 1941. szeptember 2-án megérkezett Budapestre. [Később Győrffy Kollégium, majd a kommunista párt felügyelete alatt Népi Kollégiumok Országos Szövetsége]

A Kollégiumban egységes szellem uralkodott, egy közös eszme, a népi Magyarország ügye forrasztotta össze lakóit. Hetente többször előadásokat hallgattak a Magyar Közigazgatástudományi Intézetben, ahol az alapítót Magyary Zoltán professzort hallgatták a parasztságról, szenvedélyes vitákat folytattak, népdalokat énekeltek. Magyary Zoltán egyetemi tanár, iskolateremtő tudós, a közigazgatás tudományának nemzetközi hírű művelője volt korában. Az általa megteremtett és képviselt közigazgatás-tudomány újdonságát az adta, hogy az

alapvető jogi személetet számításokat és méréseket alkalmazó, egyfajta mérnöki megközelítéssel ötvözte. Amilyen jól érezte magát a kollégiumban olyan rosszul az egyetemen, az előadások és a diákság hozzáállása csalódást okoztak neki és a folyamatos nélkülözés, az éhezés mind erre még ráerősített.

#### (4. dia )

Egy antikvár kötet: Zoványi Jenő: Reformáció Magyarországon 1565-ig és a Ráday utca 28. felfedezése megpecsélte a sorsát. Hamarosan felvételt nyert a teológiára.

*„Nem hiszem, hogy nálam boldogabb teológus lakott volna 1941 őszén a Ráday Kollégiumban. Már önmagát a teológus létet is kiváltságnak éreztem, az órákra szinte úgy jártam be, mint istentiszteletre.”*

Beköltözése után másnap már nevet is kapott „Espi”-nek szólították, ugyanis Budapesten élt a híres lelkipásztor a Fasori Szabó Imre, Budapest első esperese. Hogy névadójához egyszer sokkal több köze lesz, ekkor még nem is sejtette.

A tanári kar nem kisebb egyéniségekből állott, mint Sebestyén Jenő, Kováts J. István, Csekey Sándor, Budai Gergely, Pap László, Bodonhelyi József. Utólag értékelte a teológiát, mint szolid papnevelő intézetet, ahol nem volt szellemi műhely, ahol hitek és jellemek formálódtak volna. Ami serkentőleg, hitmélyítő erővel hatott rá, az kívülről jött. Tanulmányai során a gyakorlati teológia iránt kötelezte el magát ennek ellenére a kápláni dolgozatát dogmatikából Sebestyén Jenőhöz írja „Kálvin Isten-tanának legjellemzőbb vonása, az Institutio alapján.” címmel.

Csekey Sándornak dolgozik a Ráday Könyvtárban, hogy megszerezze a tandíjra valót, Pap László képviselte számára a széleslátókörű, európai műveltségű tudóst és a népéhez, nemzetéhez hű, abban gyökerező, azt szolgáló, annak felemelésén fáradozó hazafit, akit soha nem önérdek vezérel. Az ő vonzáskörében, közös munka kapcsán ismeri meg közelebbről a teológus hallgató Szabó Évát, aki „névadójának” lánya, akivel sokat beszélgettek, hitvitáztak.

A Kálvin térre járt templomba, ahol Ravasz Lászlót hallgatta, később beépülve a gyülekezetbe gyerekcsoportot is kap a vasárnapi iskolások közt. De előszeretettel látogatott más gyülekezetekbe, közösségekbe is. Ekkor csatlakozott a Soli Deo

Gloria diákszövetséghez, itt ismerkedik meg Soós Gézával, aki 1944-ben bevonta az ellenállási mozgalomba. A feladat az lett volna, hogy a magyar kormány levelét juttassa el Tito főhadiszállására.

Meghiúsult a küldetés, a front több irányból közeledett a főváros felé és aki tehette elhagyta a teológiát, Szabó Imre is elhagyta Budapestet. Ha gyerekkorát olvasva Móricz Zsigmond novelláinak hőseit láttam benne, akkor a Meneküléseim c. fejezetekben írt történetei az orosz katonáknak felmutatott cirill betűs érettségi bizonyítványa és a jugoszláviai hazatérés meséje mosolygásra készítettek, eszembe juttattak egy anekdotát, amelyet Benedek Miklós színművész mesélt az édesapjáról: - *Benedek Tibor*, színész, konferanszié a keleti fronton teljesített munkaszolgálatot. Egyszer fogott egy vödört, és elindult nyugatnak. Ahányszor megállították, és megkérdezték, hogy hova megy, mindig annyit válaszolt csak: vízért. Így tette meg a több, mint 1500 kilométeres utat, így kelt át minden ellenőrzésen. Ő csak vízért ment néhány száz méterre. Pesten derült ki, hogy a vödör lyukas volt. –

Tudom, hogy ennél sokkal komolyabb az állandó életveszéllyel, a halál-félelemmel szembenézni, de az isteni adományként kapott humor és életösztön sokszor segít a túlélésben. Majosházától Szegedig majd onnan vissza Pestig egyfolytában menekülnie kell az oroszok elől. Hódmezővásárhelyen egyenesen a vagon felé hajtott hadifoglyok közül engedi ki egy magas rangú orosz tiszt.

Visszatérése után egy sikertelen teológiai reformkísérlet után a politika felé fordul, beiratkozik a Független Kisgazda Párt ifjúsági szervezetébe a Független Ifjúságba, a diákszervezet elnöke lesz. Népgyűlésekre jár, szónoklatokat tart, saját elmondása szerint hitről és erkölcseről. Majdnem az életébe kerül, mert egy évvel azután, hogy utolsó beszédét tartotta, éppen a papi vizsga előtt 1947-ben eljárás indult ellene a demokratikus államrend és köztársaság elleni rágalmozgás büntette miatt. Bereczky Albert püspök közbenjárására felmentik. A felmentés után fogadalmat tesz, hogy soha többet nem foglalkozik a politikával, a lelkeszi hivatásra Isten országának az építésére koncentrálni.



A sikeres kápláni vizsga után Kiskunhalason, Budapesten a Kálvin téri gyülekezetben, Kelenföldön, a Klauzál téren volt segédlelkész, végül 1950-től egyházkerületi missziói lelkész.

1947-ben éli át a megtérés örömét, és nemsokára belép a Bethánia Egyletbe.

A Bethánia Egyletről már tettem említést a belmisszió kapcsán Szabó Aladár, dr. Kecskeméthy István teológiai tanárok alapították. Elsődleges szolgálatuknak az evangélizációt tekintették minden szinten, minden korosztály, minden társadalmi réteg számára. A vasárnapi iskola, a diakóniai, a misszió volt fő munkaterületük, valamint jelentős volt az iratmisszió által kifejtett tevékenységük. E tevékenységüket "felekezetközi" szolgálatkén végezték. Missziói tevékenységüket a sajtó segítségével is folytatták (Népszerű kiadványuk volt a "Mustármag" c. folyóirat, és sok gyülekezetben máig használatos "Halleluja" énekeskönyv. Saját székházuk volt, itt működött a nyomda, könyvesbolt. 1940-ben Alcsúton "Lelkiszolgálat Házá"-nak elnevezett konferencia-telepet létesítettek. - A II. világháború után új lendülettel láttak munkához. Jelentős része volt az Egyletnek az 1948-as ébredésben.

A háborús borzalmak túlélése feletti öröm és haladás, valamint az evangélizációs igehirdetés-sorozatok hatására igen jelentős lelki ébredési hullám vonult végig az egész országon. Az emberek felismerték, hogy – függetlenül az egyházon belüli küzdelmektől és az állampolitikai harcoktól, egyházellenes atrocitásoktól és igazodási kísérletektől – egyéni életük, az egyház és a nemzet sorsa, megmaradása csakis azon az alapon képzelhető el, mint az 1526-os mohácsi katasztrófa után: a tiszta evangélium hirdetése, a bűnbánat és megtérés, a Krisztus megváltó szeretetébe belekapaszkodó hit útján. Az ébredés olyan, mint egy kollektív megtérés, amikor Isten Szentlelkének a kiáradásának hatására rövid idő alatt emberek tömegei ismerik meg és fogadják el a Jézus Krisztusban adott váltságot és gyakorolják az egyház közösségében úgy, hogy ebből a társadalom átfarmálódása következik. Ennek a felismerésnek és ébredésnek azután jelentős szerepe volt abban, hogy a következő évek–évtizedek kemény elnyomatása, felszámolási kísérletei közepette is fennmaradt az egyház, a gyülekezetek, túlélve a nehéz

időket. Milyen paradoxon, egyik oldalon a lelki ébredés, a másikon a kommunista diktatúra totális támadása az egyházak ellen.

A felszámolási kísérletek pedig sűrűsödtek, egyre keményebbé váltak. Megfosztották az egyházat az anyagi javaitól, iskoláitól, földjeitől. Leváltották az egyház felső vezetőit, rendeletet hoztak Budapestről való kitelepítésükről. Ez több lekipasztort, a református egyház nem lelkészi vezetőit, valamint számos egyháztagot érintett. A legszomorúbb az, hogy az egyház új vezetésében is hatalmi harcok, háttéralkuk zajlottak.

Rövidesen megindult a kulákok elleni hajsza, amelynek szintén igen sok egyháztag lett a kárvallottja. Glatz Ferenc történész szerint a parasztság tönkretétele zúzta szét a Magyar Református Egyház gerincét. A föld elvételével a gyülekezetek törzstagjainak létalapját szüntették meg és a vidéki papságét is, ahol a javadalmi földek adták a megélhetést. Ha történt is néhány egyedi esetben mentesítési vagy módosítási közbenjárás, általánosságban az egyház vezetése nem emelte fel szavát az érintettek érdekében. A totális diktatúra nyomására a Bethánia is a felszámolási folyamatnak esett áldozatul. 1950. január 19-én tartott rendkívüli közgyűlésén önmaga feloszlatását kényszerült kimondani. - Tagjai beépültek saját gyülekezeteikbe és ott "kovászként" hatottak, tevékenykedtek. Legutolsó főtitkára Szikszai Béni volt, aki haláláig, hol nyilvánosan, hol illegalitásban, 1976-tól hivatalosan folytatta evangélizációs, bibliaiskolai tevékenységét.

E kis kitérő után ugorjunk vissza a missziói lelkészséghez. Sok a feladat, egyre több helyen kellett a szolgálatban segíteni, jó barátságba került Farkas Józseffel, aki a kerület missziói lelkésze, ugyanakkor gyülekezetet szervez a Klauzál téren, Bensőséges kapcsolatba kerül Zsindely Ferencsel és Feleségével Zsindelyné Tüdős Klárával, rajtuk keresztül a Nőszövetségi konferenciákon is rész vesz, ahol Pilder Máriát hallgatja. Második otthona lett az Istenhegyi Villa, a Zsindely házaspárt pedig pótszüleinek tekintette.

**(5. dia)** Kiskunhalason szolgált régi első szeretett principálisánál Ván Benjáminnál, ahova Szabó Évát is meghívták evangélizálni, ő ekkor a Leánymisszót

vezette az egyházkerületben - később kiderült, hogy nem véletlenül – hogy mindkét fél részéről titkolt szerelem végre bevallásra kerüljön, de ehhez csak hónapok elteltével került sor. Az esküvőt 1949. decemberében tartották, a szertartást a Fásorban a menyasszony édesapja vezette. Hatvankét év házastársi és szolgatársi közösség lett belőle.

Nehéz évek vártak a fiatal párra. 1950-ben lényegében befejeződött az egyházi, missziói, hitbuzgalmi és ifjúsági egyesületek felszámolása, önkéntes feloszlása. A Belügyminisztérium 1949. október 5-én jóváhagyta a Református Egyetemes Konvent Elnökségének előterjesztését a tizennégy legfontosabb egyesület feloszlásáról, illetve megszüntetéséről. Bereczky Albert kiadta a Testvéri Izenetet, melyben felszólítja a lelkészeket, hogy szüntessenek meg minden hívő közösséget, a hagyományos istentiszteleteken és bibliaórákon kívül nem tarthatnak külön összejöveteleket. A bethánistákat már egyenesen szektásként emlegetik. Felszámolták az Istenhegyi Otthont, Zsindelyéket is kitelepítették. Balatonlellén találtak gondnoki állást, könyvtárukat a Ráday Könyvtár fogadta be, sajnos a családi irattárat elégette Zsindely Ferenc, nem akart senkinek sem bajt, akivel kapcsolatban állt.

Szabó Éva édesapjának is menni kellett, Bujra száműzték. Imre bácsi keserűen vall erről:

*„Tudtuk, hogy ezt Bereczkyék nem a maguk jószántából teszik, de az a mód, ahogyan végrehajtották, mégis felingerelt bennünket. Engemet az kínozott a legjobban, hogyan lehet olyan ridegen, szinte kegyetlenül fellépni valakivel szemben, aki nemcsak hívő testvérünk és szolgatársunk, hanem meghitt barátunk is. Mert Bereczky Albert és Szabó Imre elválaszthatatlan barátok voltak. Nem először és nem utoljára ingott meg a keresztyénségbe vetett hitem. De már képtelen voltam levonni ennek a bizonyos konzekvenciáit, mert megtérésem óta tudom, hogy a keresztyénség nem a keresztyénekbe, hanem a Krisztusba vetett hitből áll. Csak hát éppen akkor a legnehezebb ezt alkalmazni, amikor a legnagyobb szükség van rá.”*

(6. dia)

Mindketten tudták, hogy hamarosan meg kell válniuk a missziói lelkészségtől, ekkor jött a Sárbogárdi lehetőség Kis Dániel nyugalomba vonulása miatt. A bemutatkozó karácsonyi szolgálat kínos incidens történt, mert a hívek Tarczal András volt segédlelkészt várták és követelték. Választási harcot követően, amely hagyományosan hozzátartozik a református gyülekezetek életéhez, Sárbogárd sem kivétel ebben, a második forduló után Kiss Károly budapesti hitoktató, Kőműves Viktor alapi lelkipásztor jelölt ellenében 271 érvényes szavazatból 136-tal választják meg lelkésznek Szabó Imrét. A szépen kimeszelt parókiára beköltözött a lelkész házaspár, 1952. május 25-én volt a beiktatás, melyet Füle József esperes tartott. A beiktatás napján rögtön elkezdik megvalósítani missziói munkatervüket. A beiktatási jegyzőkönyv 5. pontjában elrendelik a *Visitatio és az úrvacsora előtt egész hetes bűnbánati esti áhítat tartását rendelik el.* (A szolgálatokra még visszatérek)

- és innen valószínűleg kettőjükről beszélek, akár Éva nénit idézem, hiszen a gyülekezeti szolgálatot együtt végezték)

(7. dia)

Házasságukat hét gyermekkel áldotta meg a Jóisten. Azt mondják, hogy ahol művész vagy pap van a családban ott halmozottan hátrányos helyzetben élnek a gyerekek. Hogy milyen volt pap-gyerekek lenni Szabóéknál, azt nem tudom, de biztos vagyok abban, hogy sokat nélkülözték a szüleiket. Miként élték meg akkor és miként emlékeznek 40-50-60 év távlatából abban is nagy különbség lehet. Ez számomra előadói kihívás, de nem tudom a választ. Csak feltételezni tudom, hogy szabadabbak voltak, nem voltak mindig szem előtt, kedvükre rosszkodhattak, bandázhattak. Könnyebben megtanulták megvédeni magukat és könnyebben szocializálódtak mint azok, akik körül mindig ott van egy-egy óvó szempár. Más lehetett az idősebbeknek, akik itthon lázadtak kamaszként és más a debreceni korszakosoknak. Most volt a 35 éves teológiai évfolyam találkozónk és ott több gyülekezeti lelkész kolléga elmondta, hogy úgy érzi, az egyházi szolgálat elvette a családjától. Éva néni könyvében olvastam: „Itt említem meg, hogy milyen feszültséget okozott sokszor bennem az otthon, a család és a szolgálat terhe. Ha

otthon voltam, nyugtalanított, hogy mennem kellene látogatni, felelős vagyok a gyülekezetben élő szenvedők, problémákkal küzdő emberekért. Ha elnyúlt egy-egy látogatás, az bántott, hogy megint nem voltam otthon, nem foglalkoztam eleget a gyerekeimmel. [...] Tudom, hogy gyengeségem, könnyelműségem és tehetetlenségem sok kárt okozott, de hiszem, hogy nyertek is valamit tőlünk. A gyengék iránt érzett felelősségük, ember- és munkaszeretetük meggazdagítja életüket. Erről soha nem prédikáltunk nekik, de eljűk élhettük. Így örülünk, annak, hogy hazaszeretetük, református egyházhoz való hűségük, erkölcsi értékeik, és mindig békességre való törekvésük szintén nem betanított magatartás, hanem Isten kegyelméből a szülői ház öröksége.

A hétből ketten eltávoztak már a mindenélők útján, öten itt vannak közöttünk és ki egyházi tisztségviselőként, ki laikusként szolgálja Isten országának és az Anyaszentegyháznak ügyét és embertársait . Isten éltesen benneteket!

**(8. dia)** Az 50-es évek, a Rákosi-diktatúra nyomorgatta a parasztságot, de teljesen nem tudta tönkre tenni, ha a földet ki is vette alóla, ha a padlását le is söpörtette. A Szabó családot is rögtön ellátták az asszonyok kis csirkékkel, később nagyobb szárnyasok, kacsák és libák is voltak, ennivalót is hoztak nekik. A nagy kert, amiben rengeteg munka volt, mindig meghozta gyümölcsét. A háztartási segítség is mindig érkezett a gyülekezetből vagy az ismerősök köréből, ezt hálával fogadták és soha nem felejtették el megköszönni.

*„Most annyi év után visszagondolva, ez a szép terített asztal jel volt számomra, hogy Isten így fog gondoskodni rólunk. Mindig lesz az asztalunkon ennivaló. Ha visszagondolok, hála van a szívemben az Úr iránt. Mi lett volna velünk Budapesten hét gyerekkel az ötvenes-hatvanas években? Itt volt nagy kertünk, mindig tele volt zöldséggel, krumplival, káposztával és 40 szilvafával. Disznót tarthattunk, kecskénk volt és egy ideig tehenünk is.”*

**(9. dia)** Visszatérek a szolgálathoz, nem tudom felsorolni mindazt amit 33 év alatt elvégeztek. Éva néni, aki több nyelven beszélt, nemzetközi levelezést folytatott viccesen így szokta összefoglalni, hogy *„A pesti kalapos úrilányból bogárdi fejkendő parasztasszony lettem. „*

Minden ellenagitáció ellenére fejest ugrottak a gyülekezeti munkába: igehirdetéssorozat megtartása, imakör alakítása, gyermekistentisztelet tartása, hittanórák tartása, összegyűjtik a konfirmandusokat (1952-ben 50 fiatal, 200 hittanos gyerek).

A vasárnapi alkalmakon kívül tartottak két bibliaórát, imaórát, leányórát, presbiteri férfi alkalmakat, házi istentiszteleteket, és feújították a reggeli áhítatokat is.

Ezen kívül kijártak szórványokba Töbörzsökre és Kislókba is, később Felsőkörtvélyesre.

Bevezették a férfihetet.

Ez évente 950 - 1000 igeszolgálat. Éva néni csak 1957-től lett kirendelt segédlelkész, ezért több káplán is megfordult a gyülekezetben, többek között Bolyki János is, aki később etyeki, szentendrei lelkész majd teológiai tanár.

Mivel nagy hagyománya volt Sárbogárdon a kóruséneklésnek, hamarosan megalakult a kórus is Éva néni vezetésével, aki zenei tehetség volt. Ő látta el a kántori szolgálatot is.

Így ír erről: „*Amikor Sárbogárdra érkeztünk, hamarosan átvettem a kántori szolgálatot. Azelőtt kántortanítója volt a gyülekezetnek, de a kommunista hatalom megtiltotta ezt a tevékenységet. Csak annyit értettem az orgonához, amennyit a teológián harmóniumozni tanultam. de az énekhangom kipótolta orgonálásom hiányosságait. Emlékszem meggémberedett ujjaimra, amikor karácsonykor két-három óra hosszat is ültem az orgona mellett. De az a gondolat vigasztalt meg, hogy hogy azt az ajándékot, amelyet Istentől kaptam, a kommunizmusban meggyötört emberek vigasztalására és felelmesítésére használhatom és nem a színpadon.*”

A presbiteri jegyzőkönyveket olvasva rájöttem, hogy munkálkodásuk sok áldása közt van az is, hogy újra megtanították ünnepelni a gyülekezet tagjait.

A diktatúrában a hagyományos egyházi ünnepeket eltörölték, vagy átnevezték helyette a propagandagépezet verklije szólt ezeken az ünnepeken, amelyre kivezényelték a népet. Nem önként, hanem félelemből ment ki sok tisztviselő –

láttam a szüleim életét - mert a szakszervezeti aktivisták figyelték, hogy ki van ott, ki nincs ott. Ne felejtsük el, ekkor éli fénykorát az erőszakos téeszesítés, agitátorok járták a községet, zaklatták a gyülekezet presbitereit, tagjait. Fodor Pál turkológus egyenesen a mohácsi tragédiához hasonlítja ezt a korszakot. Szerinte a forradalmat követő téeszesítés, az országot ezer éven keresztül megtartó parasztság durva felszámolása a legnagyobb katasztrófák egyike.

Ezekből az időkben találtam egy reformáció ünnepén elmondott beszédet a presbiteri jegyzőkönyvben:

*„Isten iránti hálával gondolunk vissza Kálvin Jánosra, eme testben törékeny, de lélekben annál hatalmasabb férfiúra, aki nemcsak hirdette a tiszta bibliai keresztyénséget, hanem meg is valósította azt Genf városában. Olyan gyülekezetet alakított ki és nevelt fel itt, amelynek példája egész Európát besugározta és elért a mi magyar hazánkba is.*

*Ebben az időben népünk történelmének legsúlyosabb napjait élte: az iszonyatos török iga alatt sínylődött Magyarország. Az Evangélium új erőt adott népünknek szenvedései között. Kálvin tanai nyomán őseink megújultak hitükben és reménységükben. Ez a megújulás lett az egész magyarság megtartása. Így lett Kálvin nemcsak az egyháznak, hanem egész népünknek nagy jótevője.*

*Nem őt magasztaljuk ezért, hiszen tőle tanultuk, hogy „Egyedül Istené a dicsőség!” Ő csak eszköz volt.”*

Erőt és reménységet sugároznak e szavak, remélem, hogy nem csak nekem van áthallásom.

Az igehirdetés szolgálata mellett még több szolgálatot is végez a Szabó házaspár. Gyakorolják a lelkigondozást és megszervezik a diakóniai szolgálatot. Évente adománygyűjtésre kerül sor valamelyik szeretetotthon vagy a teológia, gimnázium javára. Különösen az Őrbottyáni diakóniai otthont támogatta a gyülekezet, minden évben elmentek egy hétre takarítani, veteményezni és olyan munkákat elvégezni, amelyekre az ottani dolgozóknak nem maradt idejük.

Bekapcsolják a gyülekezetet a lepramisszióba, fáslikat kötnek a lányok, asszonyok.

Evangélizációs heteket, csendesnapokat szerveznek, amelyre hazai vagy külföldi vendégigehirdetők jönnek. Hogy csak a híresebbeket soroljam: Joó Sándor, Farkas József, Ecsedy Aladár, Dobos Károly stb. Ugyanakkor ők is meghívtak más gyülekezetekbe.

Nyári evangélizációs táborokat szerveznek gyerekeknek, fiataloknak, egyszerre 80-100 gyermeket evangélizálnak.

Felvállalják a karizmatikus ébredést, ennek minden lelki ajándékával, áldásával és ugyanakkor nyomorúságával, konfliktusával.

**(10. dia)** A lelki építés mellett igazi fizikai építésre is szükség volt. A templomot háromszor renoválták 1954-ben, 1966-ban, 1977-78-ban, a régi parókiát azaz a mai gyülekezeti házat kétszer.

Huszár Dezső nemes úr, főszolgabíró, egykori egyházmegyei gondnok, gyülekezeti főgondnok hagyatékának rendezéséhez majdnem 30 évet kellett várni. Nem volt olyan év, hogy a jegyzőkönyvekben ne lenne szó róla. Birtokát végrendeletében a református egyházközsége hagyta, de halála után a település elbirtokolta, a mai gimnázium területéről van szó, a rajta lévő kúriát szolgálati lakásokká alakították át. Mivel a végrendelet kegyességi alapítványnak határozza meg a hagyatékot, azaz lelkészi lakásnak, az nem volt államosítható. Tehát telekkönyvileg az egyházközség volt a birtokos gyakorlatilag pedig az állam. Végül 1971-ben született egy egyezés, hogy a gyülekezet lemond a tulajdonjogról cserébe a kárpótlásból felépül egy új parókia. A helyi TÉVÁL-t bízták meg az építéssel, 1973-ban készült el. Homlokzatán Huszár Dezső emlékét márványtábla őrzi.

1975-ben örökségből és sok segítő kéz támogatásával elkészült a családi házuk is, melyben nyugdíjas napjaikat békességgel tölthették el. Sárbogárd a szolgálati hely után, otthonuk is lett.

**(11. dia)** Az utolsó építkezés a körtvélyesi imaház, amely egy családi adomány telekre épült, a templomépítésre már nehezebben érkeztek az adományok. Igazi társadalmi munka eredményeként épült fel. Imre bácsi toborozta



a munkás kezeket a családból és a gyülekezetből és Trabanton szállította az építkezéshez.

**(12. dia)** Szólnom kell még egy dologról, ami kutatásaim alatt nem került el a figyelmemet. Nincs olyan év, hogy a temetőkkkel ne lett volna valami gond, vagy a sírhelyek árával, vagy a tisztítással, fakitermeléssel, a temetőföld gondozásával. A legnagyobb gondot azonban a Mészöly vagy Úri temető okozta, amely az orosz laktanya szomszédságában feküdt. Az 50-es évek végén temettek ide utoljára. 1956 után az orosz laktanyát bővítették, a temető előtti réten disznóhizlaldát állítottak fel. Ezzel vége lett a temető nyugalmanak. A disznók betörtek, feltúrták, később a katonák is fosztogatták, meggyalázták. A hozzátartozók pedig féltek kimenni a temetőbe rendbe tenni a sírokat vagy virágot vinni a szeretteikre. Itt volt eltemetve többek között Úrházy Lajos aki a gyülekezetet 40 évig pásztorolta vagy Mészöly Gedeon nyelvész, műfordító. Hiába tett feljelentést a rendőrségen, inkább fenyegetést kapott, mint segítséget.

Mégis akadtak az értelmiség között olyanok, akik hajlandóak voltak az ügy mellé állni, ha kellett tanúskodni, térdig járni a gazban és fekáliában, hogy leltárt készítsenek a sírkövekről.

1984. július 8-án a presbiteri jegyzőkönyv 1. pontjában ezt olvassuk. (A lelkészelnök) *„elsőnek a Mészöly temető felszámolásáról számol be. Ez a fájdalmas művelet befejeződött. Az exumálások, sírköelhelyezések megtörténtek. Rögtön utána bekerítették a temetőt aminek értelmét senki nem tudja megfejteni. Végül a múlt héten leirat érkezett az Orosz-Magyar vegyesbizottságtól, amely közli, hogy a temetőt igénybe vették. Mindenkit kártalanítanak.”*

Majd 1985. május 12-én a 6. pontban olvassuk, hogy *„ a Presbitérium tudomásul veszi, hogy a Honvédelmi Minisztérium 33 000 forintot küldött a síremlékek felállítására, de később fog dönteni arról, hogyan fogja felhasználni ezt az összeget egy kis temetőkúzeum felállítására.”*

**(13. dia)** Még ebben az évben nyugdíjba ment a Szabó házaspár, de áldást kérő és áldást osztó szolgálatukat folytatták országszerte, sőt a határon túli magyarság között is. Hajlékuk mindig nyitva állt mindenki előtt.

Pályájuk kezdetén hűvös, mondhatjuk ellenséges volt a fogadtatásuk, de a több évtizedes hűséges munka és példamutató élet után Sárbogárd elfogadta, szívébe zárta a Szabó házaspárt.

Imre bácsit 2003-ban elsőként avatja díszpolgárrá a város.

2011. március 15-én a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetését vehette át.

90 évesen hirdethette az evangéliumot a szabad magyar parlament képviselői között.

2010. áprilisában Budafokon konfirmandusok között szolgált, életét így summázta és ezzel szeretném befejezni: *„Mindezt az Atyától kaptam, ingyen kegyelemből. Az ő gondviselő szeretete alakította sorsomat. Olyan volt az életem, mint egy regény, amelynek a forgatókönyvét Isten írta.*

Áldott legyen az emlékezete!

Köszönöm a figyelmüket.

Sárbogárd, 2019. október 26.

Kovácsné Pázmándi Ágnes  
DRE Ráday Gyűjteménye